

NASIRIDDIN AT-TUSIYNING TA'LIMiy -TARBIYAVIY MASALALAR XUSUSIDAGI QARASHLARI

Abdavaxobova Gulsara Akromjon qizi

TDSHU, "Sharq falsafasi va madaniyati" yo'nalishi 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqola yetuk sharq mutafakkiri Abu Ja'far Muhammad ibn Muhammad Nasiriddin at-Tusiy va uning ta'limiy-tarbiyaviy qarashlariga bag'ishlangan bo'lib, olimning ta'limiy-tarbiyaviy qarashlari uning ushbu masalaga bag'ishlangan ko'plab asarlari asosida bayon etilgan. Maqolada Nasiriddin at-Tusiyning ta'limiy-tarbiyaviy va axloqiy qarashlari o'rta asr sharq mutafakkirlarining qarashlari bilan qiyoslangan.

Kalit so'zlar: Nasiriddin at-Tusiy, "Axloqi Nosiriy", "Adab ul-mutaallimin", Sharq Uyg'onish davri falsafasi, axloq.

Sharq Uyg'onishi davrida ma'naviy-ma'rifiy sohada asosiy masala inson muammosi bo'lib, insoniylik, insonni ulug'lash g'oyasi ta'lim-tarbiyaga oid asarlarning asosiyda rivoj topdi. Bunday asarlar islom dini ta'sirida yozilgan bo'lib, ularda pand-nasihati, odob-axloq, yaxshilikka yo'naltiruvchi omillar yuqori o'rinda turgan. Sharq Uyg'onish davri falsafasi va pedagogikasida ta'limiy-axloqiy yo'nalish muhim bo'lgan.

Yaqin va O'rta Sharqda Al-Xorazmiy, Al-Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino, Umar Hayyom, Tusiy kabi mutafakkirlar ilmiy didaktika asoschilari hisoblanadi. Ular bilishning predmeti va manbalariga, bilish jarayoni qanday bosqichlardan tarkib topishiga, bilish faoliyati bilan amaliy faoliyat o'rtasidagi munosabatlarga qiziqqanlar¹. Bu allomalarimizning asarlarida bolalarni o'qitish, mehnatga, odobga o'rgatishda muallimlarning vazifalariga katta e'tibor berilgan. Jumladan, Nasiriddin Tusiy fikricha, muallim talabalarning aql-zakovatiga ta'sir qilish uchun ularning ishonchini qozonish va qalbidan joy olish mas'uliyatini his

¹ Mavlonova R.A. Pedagogika – T.: "O'zbekiston", 2001. – B. 512.

qilishi lozim. Ibn Sino fikricha, tarixiy manbalarni bilish olijanob va foydali faoliyatdir. U ilm, ya'ni narsalarning inson aqli yordami bilan o'rganilishi shaxs faoliyatida muhim ekanligini ta'kidlab o'tadi².

O'rta asr Sharq mutafakkirlarining asarlarida yosh avlodga ta'lim va tarbiya berishga bo'lgan qarashlari; bu qarashlardagi demokratizm, insonparvarlik va dolzarblik; Abu Nosr Forobiy, Abu Ali Ibn Sino, Nasiriddin Tusiyning shaxs va ta'limni faoliyatning ijtimoiy ahamiyati sifatidagi qarashlari, ayniqsa ahamiyatlidir. Ko'plab fanlarda haligacha ulkan obro'ga ega hisoblanuvchi qomusiy olim Abu Ja'far Muhammad ibn Muhammad Nasiriddin at-Tusiy hayotiga qisqacha to'xtaladigan bo'lsak, – u XIII asr (1201-1274) fors matematigi va astronomi, Kamoliddin ibn Yunusning shogirdi, o'ta serqirra olim, falsafa, jo'g'rofiya, musiqa, optika, tibbiyot, minerologiyaga oid asarlar muallifi hisoblanadi. Oldingi mutafakkirlar fikridan farqli ravishda, Tusiy, axloqiy tarbiya sohasiga iqtisod va siyosiy tarbiyani ham kiritadi. Natijada, agar insonning irodasi va qobiliyati bu asosda uyg'un ishlarni amalga oshirsa, bir-birining muvozanatini saqlab tursa, u abadiy baxtga qo'shiladi³. Mutafakkir Nasiriddin Tusiy "Axloqi Nosiriy" kitobida yaxshi tarbiya muhimligini ta'kidlaydi. U ota-onalarning huquqlari va burchlari, saxovati, baxt-saodati, insonning olijanob fazilatlarini, qadr-qimmatini, sadoqati va samimiyligi, sog'lig'i haqida qimmatli tushunchalar bergan va yetti asr o'tgach, ular hali ham o'z ma'nosini yo'qotmagan⁴. Nasiriddin Tusiyning axloqiy masalalarga yondashuvni chuqur tahlil qilganini, shuningdek, uning bilimga bo'lgan e'tiborini, mukammallik masalasiga yondashganini alohida ta'kidlashimiz zarur. Tusiy ta'rifiga ko'ra axloq – bu yaxshilik va yomonlikning ma'nosini tushuntirib beradigan, odamlarning bir-biriga nisbatan xatti-harakatlarini ifodalaydigan, insonni baxtga etaklaydigan va uni mehnatga tayyorlaydigan fandır⁵. Olimning chuqur axloqiy qarashlari fuqarolarning, ayniqsa, yosh avlodning ma'naviy-axloqiy rivojlanishida muhim tarbiyaviy ahamiyatga ega.

² Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. – T.: "O'zbekiston", 1999. – B.4.

³ Л. Рагими. Общая характеристика произведения «Ахлагинасири» (Насирова этика) хаджи Насреддина Туси. Вестник КазНПУ – 2012, Алматы. <http://www.allbest.ru/>

⁴ Parmanov B. Oilada maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy sifatlarini shakllantirish. «Science and Education» Scientific Journal September 2020 / Volume 1 Issue 6. – B.169.

⁵ محمد مدرسى، سرگذشت و عقايد فلسفى خواجه نصيرالدين طوسى، تهران: دانشگاه تهران، ش 1335، ص 125.

Nasiriddin Tusiyning 12 ta bobdan iborat “Adab ul-mutaallimin” (Talabalar madaniyati) risolasi uning “Axloqi Nosiriy”dan keyin yozilgan asarlaridandir. Ushbu axloqiy asarda muallif endigina fanni o‘rganishni boshlagan talabalarni o‘rganishning o‘ziga xos usullari va uslublarini ko‘rsatadi. Olim tadrus usullari va uslublarining nozik tomonlariga katta ahamiyat beradi va tadrus uslubi talabani turli ilmiy bilimlarda rivojlanishida muhim rol o‘ynashini ta’kidlaydi⁶.

Nasiriddin Tusiyning so‘zlariga ko‘ra, bilim izlayotgan talaba bilimni hurmat va ehtirom bilan egallashi kerak. Ilm-fan sohasini talaba emas, o‘qituvchi tanlaydi. Chunki o‘qituvchi tadrus jarayonida bu boradagi zarur tajribani biladi. O‘qituvchi kimda nimaga ehtiyoj borligini va har kimning tabiatiga mos keladigan narsani yaxshiroq biladi. Mutafakkir fanni yaxshi o‘rganmoqchi bo‘lgan kishi, agar kerak bo‘lsa, dars paytida o‘qituvchiga yaqin o‘tirishi kerak, deb hisoblaydi. Lekin, shuni inobatga olish kerakki, talaba va o‘qituvchi o‘rtasida kamon masofasi bo‘lishi kerak va Tusiy bu masofani hurmat belgisi deb biladi. Mutafakkirning fikriga ko‘ra, fan talabani yomon axloqiy fazilatlardan uzoq turishga undaydi, chunki yomon axloq uning nazarida hayvoniy xulq kabidir⁷.

U talabani fanni o‘rganishda g‘ayratli bo‘lishga undaydi. Biror narsani xohlagan va uni bor kuchi bilan izlayotgan talaba, oxir-oqibat bu maqsadni topishiga ishonadi. Mutafakkirning fikricha, talaba ilm olish uchun uch kishiga muhtoj: talabani o‘zi, ustoz va otasi. Ilm-fanni o‘rganishni maqsad qilgan talaba darsni kechasi-yu kunduzi o‘rganishi, qachonki, bo‘sh vaqt bo‘lsa, uni takrorlashi kerak. Tusiyning fikriga ko‘ra, ilm o‘rganishni istagan kishi og‘ir kunlarini ilm-fan boyliklariga sarflashi kerak. Tusiy, agar talaba o‘zi ustida ko‘p juda ishlasa va bilimni rivojlantirsa, bu uning uchun baxtdir, deb hisoblaydi. U marhamatni barcha ishlarda katta asos deb biladi. Mutafakkirning aytishicha, fanni o‘rganishni istagan talaba ilmda yetarlicha quntga ega bo‘lishi kerak. Darhaqiqat, inson o‘zining mehnatsevarligi soyasida ikki qanotli qush kabi uchadi. Bu insonning ichki yashirin salohiyatini ochib beradi.

⁶ Kushshayeva N. The problem of etiquette of receiving knowledge and perfection in works of Nasiruddin Tusi, its significance in the upbringing of youth. Central Asian journal of social sciences and history volume: 02 ISSUE: 02 | FEB 2021 (ISSN: 2660-6836) – P.61.

⁷ O‘sha asar – P.62.

Tusiyning soʻzlariga koʻra, sogʻlom tanasi va aqli bor odam uchun ilm oʻrganishdan boʻyin tablashga hech qanday sabab yoʻqligini koʻrsatadi. Shuningdek, u talaba har doim Alloh taolaga unga bilim berganligi uchun shukr qilishi kerak, deb hisoblaydi. Shundagina Alloh taolo talabani tavfiq va hidoyat yoʻlini istaganlar yoʻliga boshlaydi. Olim fanni oʻrganadigan odam mehnatsevar boʻlishi va odamlar boyligiga qaramasligi kerakligini taʼkidlaydi. Qadimgi davrlarda, deb yozadi, Tusiylar xalq boyligiga ochkoʻzlik qilmaslik uchun insonlar sanʼatni, soʻngra ilmni oʻrgangan. Tusiyning fikriga koʻra, agar olim ochkoʻz boʻlsa, u uchun ilmga intilish boʻlmaydi va u haqiqatni gapirmaydi. Ilm-fanni oʻrganishni istagan talaba oʻzini oʻzi tayyorlab, takrorlanish chegaralarini maʼlum darajada bilishi va qalbi bundan zavq olishi kerak⁸. Uning yuqoridagi fikrlaridan koʻrinib turibdiki, ilm oʻrganadigan talaba odob va sunnat qoidalariga rioya qilishi shart. Odob-axloq qoidalarini eʼtiborsiz qoldirgan kishi sunnatdan, sunnatni eʼtiborsiz qoldirgan kishi farzdan, ana shunday muhim narsalarga beparvo boʻlgan kishi oxiratdan mahrum boʻladi. Ilm oʻrgangan kishi ibodat qilishda chin itoatkor banda singari ibodat qilishi kerak, bu esa taʼlimga hissa qoʻshadi. Talaba favqulodda holatlarda yonida daftar olib yurishi kerak. Mutafakkirning fikriga koʻra, kimning qoʻlida daftar boʻlmasa, uning qalbida donolik boʻlmaydi. Nasiriddin Tusiylar oʻz asarlarida mukammallik masalalariga alohida eʼtibor beradi⁹. Buni biz uning “Axloqi Nosiriy” asarini tahlil qilish jarayonida koʻrishimiz mumkin. Asarning birinchi maqolasining beshinchi bobi inson qalbidagi komillik va nomukammallikka bagʻishlangan. Oʻz navbatida, olim ushbu asarni oʻqish jarayonida oʻquvchi eʼtiboridan chetda qolmagan mukammallik masalasiga boshqa yoʻnalishda yondoshdi. Inson nafsini uni qoralaydigan va zaiflashtiradigan narsalardan himoya qilsa, zarur boʻlgan nafsning ichki kuchi paydo boʻladi; ilm oʻrganish, maʼrifatga erishish, baxt va saodatga erishish kabi ishlarni boshlash osonlashadi. Ushbu kuch bilimlarni egallash jarayonida, tajriba toʻplash jarayonida yuzaga keladigan muammolarni hal qilishda doimo rivojlanib boradi; u olov kuchini

⁸ Nəsirəddin Tusi. Adabül-mütəəllimin (Tələbəlik mədəniyyəti). – Bakı, 2002. – B.16.

⁹ Kushshayeva N. The problem of etiquette of receiving knowledge and perfection in works of Nasiruddin Tusi, its significance in the upbringing of youth. Central Asian journal of social sciences and history volume: 02 ISSUE: 02 | FEB 2021 (ISSN: 2660-6836) – P.62.

eslatadi, olov namlikni yo‘qotmaguncha qizib ketishi mumkin emas, agar u yoqilsa, u kuchayadi va nihoyat tabiat tomonidan qabul qilingan eng yuqori darajaga yetadi¹⁰.

Tusiyning pedagogik faoliyatidan bahra olgan bir talay mashhur olimlardan Najmiddin Qazviniiy (1203–1277), Qutbiddin Sheroziy laqabi bilan tanilgan Mahmud ibn Ma’sud ibn Muslih Sheroziy (1236–1311), Alloma Hilliy nomi bilan tanilgan Hasan ibn Kammuna Isroiliy va boshqalar Tusiyning pedagogik faoliyatining mahsuli edilar. Uning sevimli shogirdlaridan Sayyid Rukniddin Astrobody uning kitoblariga sharhlar yozdi¹¹.

Olovni tabiatini yonishdan qaytarib bo‘lmaydi. Boshqa tabiiy ishlarda ham xuddi shunday misollarni keltirish mumkin. Demak, agar xulq tabiiy bo‘lganda edi, aql egalari bolalarni va yoshlarni tarbiyalash to‘g‘risida axloq va odatlar ro‘yhatini tuzib o‘tirmagan bo‘lar edilar. Agar, kimki, bolalar ahvoliga diqqat-e’tibor qaratib, ularning axloqi haqida fikr yuritsa, alalxusus, parrakni u tomondan bu tomonga uchrayotgan bolalar to‘g‘risida o‘ylasa, shuni tushunadiki, bola boshida o‘z tabiatidagi zaruriyatni izhor qiladi, negaki, uning fikrlash quvvati shunday darajaga yetmaganki, o‘z ahvoli va irodasini hiyla bilan bekitsa. Boshqa toifadagi kishilar esa, o‘z fikrlarini joyiga qo‘yib, nimani qabih hisoblasalar uni yashiradilar va nimani laziz va yaxshi deb topsalar ko‘klarga ko‘tarib, oshkor qiladilar. Bolalarda shu narsa oshkor bo‘ladiki, ba’zilar odobni qabul qilishga osonlikcha tayyordirlar va ba’zilar esa, uni qiyinchilik bilan qabul qiladilar. Agar, hammalarini olsak, ular tabiatan uni qabul qilishdan nafratlanadilar. Hayo va behayolik, saxovat va xasislik, qo‘pollik va halimlik va shunga o‘xshash ular holatidagi boshqa xususiyatlarni olsak, ular ularning fe’lu atvorlaridagi talablardan kelib chiqadi. Undan keyin ushbu qarama-qarshi holatlarni qabul qilishda ba’zilar osonlikcha quloq olishga moyil bo‘lsalar, ba’zilarida itoat etish qiyinchilik bilan kechadi. Ularning hammasini olganda,

¹⁰ Kushshayeva N. The problem of etiquette of receiving knowledge and perfection in works of Nasiruddin Tusi, its significance in the upbringing of youth Central Asian journal of social sciences and history volume: 02 ISSUE: 02 | FEB 2021 (ISSN: 2660-6836) – P.63.

¹¹ Массэ А. Ислам. Очерки истории. Москва.: Издательство восточной литературы, 1961. – С.44.

ba'zilar xayrni qabul qilishlari, ba'zilar esa, qabul qilmasligi, shuningdek, sharni ham qabul qilishi yoki xayrni qabul qilmasligi mumkin¹².

Mutafakkirning yana bir tarbiya masalalarini qamrab olgan asari "Adab ul-mutaallimin" – *آداب المتعلمين* dir. Asarning birinchi bobini muallif ilmning ahamiyatiga bag'ishlaydi, ikkinchi bobda ilmni egallash yo'llari va unga qo'yiladigan talablar, maktab va madrasalardagi qonun-qoidalar borasida fikr yuritiladi. "Tolib, - deydi, muallif – ilmiy bilimni egallab uni ertalab, shomda va kechasi bilan takrorlashi, ko'p kitob o'qishi, eng kerakli joyini xotirasiga saqlab qolishi kerak. Shu yo'l bilan u tez rivojlanadi, o'sadi. Lekin uni ko'p o'qishga majburlash kerak emas, bu tolibni holdan toyishga olib keladi"¹³.

Tusiy maktab ta'limiga kengroq e'tibor qaratib, o'qituvchi ilmiy bilimlarni o'quvchilar bilim darajasida mos hajmda oddiydan murakkabga tomon tashkil qilishini aytib: "O'qituvchi doimo darsni takrorlab turishi, kitobning murakkab joylarini o'quvchining bilim darajasiga mos qilib izohlashi lozim. O'quvchiga o'zi tushunmagan narsalarni majburlab yozdirish, o'quvchining bilim olishga qiziqishining susayishiga olib keladi", – deb tushuntiradi. Tusiy o'qituvchining nutq madaniyati va o'qitish qobiliyatiga to'xtalar ekan: "O'qituvchi nutqi hech qachon va hech qayerda zaharxandali, qo'pol yoki qattiq bo'lishi mumkin emas. Dars paytida o'qituvchining o'zini tuta olmasligi ishni buzishi mumkin", – deydi¹⁴. Asarda ilmning fazilati haqida fikr yuritilib shunday deyiladi: "Hech kimga sir emaski, Allohning ne'matlari ichida ilm eng sharaflisidir. Zero, ilm insoniyatga xosdir. Shuning uchun, ilm – abadiy saodatga eltuvchi yo'ldir"¹⁵. Bu vositalar o'quvchilarga bilim berish yo'lidagi o'qituvchining harakatlaridir. Tusiyning ilmiy pedagogik merosining muhim jihatlari o'qituvchi shaxsida ilmlilik va olijanoblikni mujassam holda ko'rgani

¹² Қодиров М. Насриддин Тусийнинг «Ахлоқи Носирий» асари ва унинг таҳлили. – Т., 2014. – Б.66.

¹³ Kushshayeva N. The problem of etiquette of receiving knowledge and perfection in works of Nasiruddin Tusi, its significance in the upbringing of youth. Central Asian journal of social sciences and history volume: 02 ISSUE: 02 | FEB 2021 (ISSN: 2660-6836) – P.65.

¹⁴ Чориев А., Чориев Н. Педагогика тарихи методологияси. Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси. –Т.: «Фан» нашриёти, 2010. – Б.173.

¹⁵ Kushshayeva N. The problem of etiquette of receiving knowledge and perfection in works of Nasiruddin Tusi, its significance in the upbringing of youth. Central Asian journal of social sciences and history volume: 02 ISSUE: 02 | FEB 2021 (ISSN: 2660-6836) – P.64.

va ta'lim-tarbiya birligining bola shaxsiga qaratilishi bilan xarakterlanadi. Nasiriddin Tusiyning fikriga ko'ra, ota-onalarning birinchi muhim vazifasi bolaga yaxshi ism qo'yishdir. Uning fikriga ko'ra, munosib ism uning yanada rivojlanishiga hissa qo'shadigan vosita va aksincha, bolaga mos bo'lmagan ism unga butun umri davomida noqulaylik tug'diradi. Nomaqbul, noo'rin ism bolada kamsuqumlik vujudga keltiradi va uning o'z nafsini his qilishi uning ongida buziladi¹⁶. Shu tarzda mutafakkir ta'lim-tarbiyada barcha narsalarga e'tibor qaratgan va ota-onalarga, ustozlar-u shogirdlarga ham shuni tavsiya qilgan. Nasiriddin Tusiyning fikriga ko'ra, bu olamda qabih ishlarni qilishdan ko'ra yomon ish yo'q. Va mana shunday qabihliklarning eng yomoni bu – xasaddir. Kindiyning aytishicha, hasad eng qabih kasalliklardan bo'lib, eng razil yovuzliklardandir. Shu sababdan hukamolar aytishganki, kimki o'z dushmaniga biror yomonlikning borib yetishini istasa, yomonlikni sevuvchi bo'lsin. Yomonlik oshig'i yovuz bo'ladi. Undan yovuzroq shunday kishi bo'ladiki, u yomonlikni dushmandan boshqalarga ham ravo ko'radi. Kimki biror xayrli ishni birovga borib yetishini xohlamasa, u o'sha kishiga yomonlikni istaydi¹⁷. Lekin haqiqatda shijoatli kishi shunday shaxsdirki, uning ehtiyotkorligidan qabih va iflos ishlarni bartaraf qilishdagi jiddu-jahdi ko'proq bo'ladi va hayot xavfidan ham qo'rqmaydi¹⁸.

Bunday qabihliklardan halos bo'lishning yagona yo'li – bu doimiy tarzda inson o'z- o'zini tarbiyalab borishi va nafsini boshqara bilishidir. Inson olgan bilimlar esa uni bunday qabihliklardan to'sadi.

شجاع حقیقی کسی است از انجام امر قبیح بیشتر از پایان یافتن زندگی اش بیمناک است، بنابراین کشته شدن باعزت را به زندگی با ذلت ترجیح می دهد¹⁹.

Haqiqiy mard inson – qabih ishlar qilishdan ko'ra ko'proq o'z hayoti poyoniga yetishidan qo'rqadigan kimsadir. Shuning uchun u xo'rlanib o'lishdan ko'ra sharaf bilan o'lishni afzal ko'radi.

¹⁶ Misir C. Mardanov, Ramiz M. Aslanov, Iramin N. Isaev "Moral and Spiritual Values in Works of Nasreddin Tusi"/ Proceedings IFTE-2020 – P.165.

¹⁷ Қодиров М. Насриддин Тусийнинг «Ахлоқи Носирий» асари ва унинг таҳлили. – Т., 2014. – Б.194.

¹⁸ O'sha asar – B.95.

¹⁹ خواجه نصیر الدین طوسی، اخلاق ناصری، به تصحیح مینوی و علیرضا حیدری، تهران: خوارزمی، ۱۳۶۹ ش، چ ۴، ص ۱۲۷

هر که باک ندارد که مرگ او کی بر او افتاد، دل او در حوادث به قوت و ثابت بود²⁰.

Ya'ni, har kim qachondir boshiga tushadigan o'limdan qo'rqmasa, uning yuragi har qanday voqealar qarshisida kuchli va qat'iyatli turadi. Yuqorida ta'kidlangani kabi inson qachonki, yaxshi xulqli, mard va ilmga chanqoq bo'lsa, u hatto bevaqt va shubhasiz keluvchi o'limdan qo'rqmaydigan darajaga yetadi. Bu dunyoda faqatgina insondan qolgan ilm nuri uni boqiy qila oladi. Bu holat bizga mutafakkirlar hayotidan ma'lumdir. Ular bizga doimo ilm olish yo'lida hamroh bo'lib kelishadi.

Xulosa qilib aytganda, Nasiriddin Tusiy fanni insonni kamolotga yetaklovchi asosiy mezon sifatida qaraydi. Olimning fikriga ko'ra, nafsni tarbiyalash ilm-fan va ma'rifat jihatdan komillikka erishish uchun asosiy omil sifatida e'tiborga olinadi. Muallif buni ilmiy jihatdan asoslab beradi, ilmli bo'lish komillikka qadam deb aytadi. Buyuk mutafakkirlarimiz amalga oshirgan ishlar va ularning bizga qoldirgan ma'naviy merosi tufayli ular mangu hayotdir, kelasi avlod ular qoldirgan bilimni o'rgangan holda ularni doimo yodga olib yashaydi.

Foydalanilgan asarlar ro'yxati:

1. Mavlonova R.A. Pedagogika – T.: “O‘zbekiston”, 2001. – B. 512.
2. Misir C. Mardanov, Ramiz M. Aslanov, Iramin N. Isaev “Moral and Spiritual Values in Works of Nasreddin Tusi”/ Proceedings IFTE-2020 – P.165.
3. Parmanov B. Oilada maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy sifatlarini shakllantirish. «Science and Education» Scientific Journal September 2020 / Volume 1 Issue 6. – B.169.
4. Л. Рагими. Общая характеристика произведения «Ахлагинасири» (Насирова этика) хаджи Насреддина Туси. Вестник КазНПУ – 2012, Алматы. <http://www.allbest.ru/>
5. Kushshayeva N. The problem of etiquette of receiving knowledge and perfection in works of Nasiruddin Tusi, its significance in the upbringing of youth. Central Asian journal of social sciences and history volume: 02 ISSUE: 02 | FEB 2021 (ISSN: 2660-6836) – P.65.

خواجه نصير الدين طوسي، اخلاق محتشمی، به تصحيح محمد تقی دانش‌پژوه، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۶۱ ش، چ ۲، ص ۳۳۴²⁰

6. Nəsirəddin Tusi. Adabül-mütəəllimin (Tələbəlik mədəniyyəti). – Bakı, 2002. – B.16.
7. Қодиров М. Насриддин Тусийнинг «Ахлоқи Носирий» асари ва унинг таҳлили. – Т., 2014. – Б.66.
8. Чориев А., Чориев Н. Педагогика тарихи методологияси. Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси. –Т.: «Фан» нашриёти, 2010. – Б.173.